

UDK: 327.7 (497.6)
pregledni članak
primljen 28. 2. 2017.

Martina MATIĆ, mag. iur.

Univerzitet modernih znanosti-CKM, Mostar

Ivana DŽIDIĆ, mag. iur.

Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine

UTJECAJ SUDOVA KAO PRAVEDNIH DJELITELJA PRAVDE NA ZAŠTITU PRAVA NA PRAVIČNO SUĐENJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak

Zaštita prava na pravično suđenje formalnopravno je proklamirana Ustavom Bosne i Hercegovine, a kroz Aneks I Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, postala je i njegov sastavni dio. Međutim, pravna zaštita ne može se graditi samo na papiru, nego je neophodno da se ostvari i u praksi, sukladno maksimi *justice must not only be done but it must also be seen to be done*.

Pristup sudu, efikasno rješavanje sudskih predmeta i izvršenje presuda u razumnom roku, problemi su na koje nije imun ni bosanskohercegovački pravosudni sustav. Kritičkim osvrtom na rad nacionalnih sudova i Ombudsmana za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, autori su nastojali ukazati kako nema djelotvornog pravnog sustava bez suradnje svih struktura i tijela, a kako je ostvarenje pravde nužno postaviti ispred vlastitih interesa. Rad se bazira na sagledavanju pravnog stanja kroz analizu zakonodavnih akata i praktičnog postupanja te na stavovima vršitelja pravosudnih funkcija samokritički ocijenjenih u autorskoj anketi o učinkovitosti pravosuđa u Bosni i Hercegovini.

Rezultati pokazuju kako je kršenje prava na pravično suđenje gorući problem s kojim se bori pravosuđe u Bosni i Hercegovini, ali je napredak u posljednjim godinama vidljiv u suradnji sudova i Ombudsmana za ljudska prava.

Ključne riječi: pravično suđenje, pristup sudu, sudačka neovisnost, institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Uvod

Bosna i Hercegovina je u društvu rijetkih država svijeta koje se mogu pohvaliti činjenicom da im je ustavnopravni poredak obuhvatio sve najvažnije međunarodne norme o ljudskim pravima, uključujući Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.¹

1) Aneks I Ustava BiH nabroja 15 međunarodnih sporazuma kojih će BiH ostati ili postati strana ugovornica.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, koja je gotovo sedam desetljeća sinonim za krovni dokument za zaštitu ljudskih prava na europskom kontinentu, u hijerarhijskoj strukturi pravnog poretka Bosne i Hercegovine uživa poseban status. Iako je formalnopravno ratificirana tek u srpnju 2002. godine, Konvenciji je već tekstom Ustava BiH iz 1995. godine² priznata efektivna pravna snaga unutar nacionalnog pravnog poretka. Drugim riječima, Konvencija je bila u primjeni u BiH znatno prije nadnevka prijema države u Vijeće Europe.

Prava i slobode garantirani Europskom konvencijom i njezinim protokolima u BiH se izravno primjenjuju i imaju supremaciju nad svim drugim zakonima³ što bi značilo da za primjenu konvencijskih odredbi u BiH nije potrebno donošenje naknadnih legislativnih ili upravnih akata, a u slučaju da nacionalno zakonodavstvo nije usklađeno s pravima i slobodama definiranim Europskom konvencijom, na konkretan slučaj će se izravno primijeniti odredba Konvencije. Ratifikacijom Konvencije, država je prihvatila obavezu da kontinuirano ispituje kompatibilnost svih zakonodavnih akata, uključujući ustavne odredbe. Odredbe Konvencije su samo-izvršive, pa se pojedinci mogu pred domaćim sudovima izravno pozvati na takvu odredbu bez potrebe dodatnih mjera od strane nacionalnih vlasti. Odredbe o pravičnosti suđenja ugrađene u jamstvima članka 6. Konvencije, inkorporirane su u bosanskohercegovačko zakonodavstvo kroz Konvenciju ali i kroz članak II.3. Ustava – Katalog prava, čime se država obvezala svoj pravni poredak uskladiti s visokim europskim standardima. Iza širokog pojma *pravičnog suđenja* tako se pojavio Europski sud za ljudska prava ovlašten interpretirati njegov sadržaj na pravno obvezujući način. Sve ono što je do tada bilo deklarativno, ratifikacijom Konvencije je postalo formalno i obvezujuće.

Iako pravnim položajem jača od svih zakona u državi na što upućuje engleska inačica *over all other law*, Konvencija i dalje nema prioritet nad Ustavom BiH.⁴

Pristup pravdi

Pojam pravičnog suđenja, u smislu Europske konvencije, a time i Ustava BiH, nije jednoznačan pojam; epitomizira gotovo sva procesna ljudska prava i logički prethodi supstancijalnim pravima. Njegove aspekte možemo dijeliti na dva bipolarna dometa – temelje sudskog postupka uopće i specifična načela kaznenog postupka. Pravo pristupa sudu, *što za potrebe ovog istraživanja izjednačavamo s pravom pristupa pravdi*, eksplicitno se ne navodi u Europskoj konvenciji i Ustavu države, ali se njegova zaštita jasno proklamira kroz odluke Europskog i nacionalnih sudova.

Pristup pravdi je temeljno ljudsko pravo garantirano Ustavom BiH i međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava. Ono je esencijalni dio funkcionirajućeg sustava vođenog vladavinom prava. Podrazumijeva pristup sudu po zakonu, ali i u stvarnosti.

Anketa o učinkovitosti, koju smo proveli na 179 ispitanika - isključivo pravosudnih djelatnika, ukazuje na alarmantno stanje u pravosuđu Bosne i Hercegovine, gdje svega

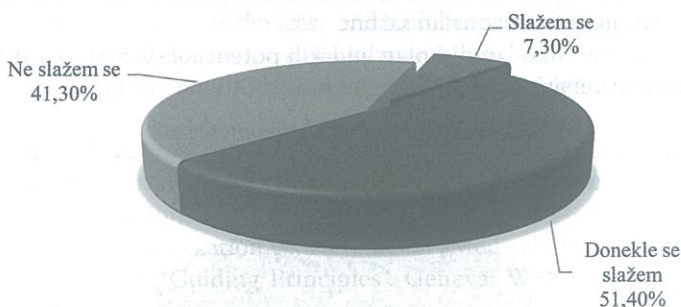
2) Aneks 4 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

3) Članak II/2 Ustava BiH – Međunarodni standardi.

4) Ustavni sud Bosne i Hercegovine je u svojim odlukama U-5/04 od 31.3.2006. i U-13/05 od 26.5.2006. izrijekom istaknuo kako Konvencija nema supremaciju nad Ustavom BiH. Konvencija je, kao međunarodni dokument, stupila na snagu po sili Ustava, zbog čega ustavna snaga izvire iz Ustava, a ne iz Konvencije.

7,3% ispitanika smatra kako je pravosuđe u BiH učinkovito. Autori su ocijenili kako je neophodno pristupiti izradi jedne ovakve analize bazirane isključivo na stavovima onih koji su izravno uključeni u vršenje pravosudnih funkcija, u cilju dobivanja podataka i informacija temeljem kojih se može predstaviti realna slika trenutnog stanja (ne)učinkovitosti bosanskohercegovačkog pravosuđa. Istraživanje se temelji na izravnoj pismenoj korespondenciji s grupom sudaca, tužitelja, odvjetnika, stručnih suradnika i vježbenika svih razina pravosudnih sustava na teritoriji čitave države koji su iskazali interes za sudjelovanjem u istraživanju. Analiza je provedena korištenjem kvalitativne i kvantitativne metode u razdoblju od studenog 2016. do siječnja 2017. godine.

Pravosuđe u Bosni i Hercegovini je učinkovito.

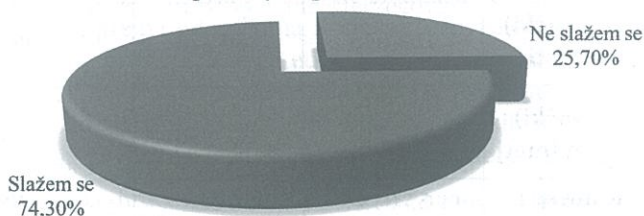

Slika 1. Rezultati ankete o učinkovitosti pravosuđa, 2017.

Istraživanje je pokazalo kako objektivna slika neučinkovitosti pravosuđa potvrđuje da su njeni uzroci najprije u nemogućnosti pristupa sudu koji je strankama primarno otežan suviše visoko postavljenim sudskim pristojbama. Naime, sudski postupak često je jedini način da građani BiH zaštite i ostvare svoja egzistencijalna, imovinska, statusna i druga prava zaštićena zakonom, ali od vođenja postupka nerijetko odustaju zbog nemogućnosti snošenja sudskih pristojbi.

Zakoni o sudskim pristojbama u BiH unificirano propisuju da su pristojbe za vođenje sudskog spora dužne platiti osobe po čijem zahtjevu ili u čijem interesu se poduzimaju radnje u sudskom postupku, a da se uz podnesak obvezno dostavlja dokaz o plaćenju pristojbi. Ukoliko stranka dokaz ne dostavi, sud će nakon što ponovno pozove stranku da uplati pristojbu, pristupiti njenoj prinudnoj naplati. Da iznose sudskih pristojbi treba nužno revidirati, vladajuće je mišljenje i većine ispitanika.

Iznose sudskih pristojbi treba revidirati jer su postavljeni previsoko.

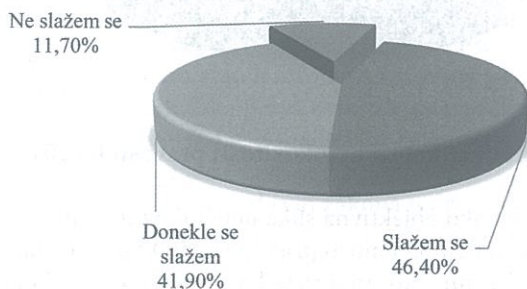

Slika 2. Rezultati ankete o učinkovitosti pravosuđa, 2017.

Dalju prepreku pristupa pravdi i neizvjesnosti pravnog statusa strankama predstavlja nedovoljna brzina rješavanja predmeta pred sudovima, nepotrebna odlaganja postupaka i, na koncu, neefikasno i sporo izvršavanje sudskih odluka. Da se predmeti pred sudovima ne rješavaju u razumnom roku, potvrdilo je 84,4% ispitanika, a s konstatacijom kako su za praksu namjernog odugovlačenja postupaka primarno odgovorni suci, u potpunosti se ili donekle složilo njih 82,1%. Iz svog kuta gledišta, pravosudni djelatnici neefikasno rješavanje predmeta prvenstveno pripisuju velikim priljevom predmeta i preopterećenošću sudova, smatrajući kako pravosuđu nedostaje ljudskih resursa (87,8% ispitanika) a da pomoćno osoblje nije dovoljno kvalificirano (82,1% ispitanika), iako statistike pokazuju drugačije. *Orbiter dicta*, europski prosjek prema posljednjim mjerenjima je 21 sudac na 100 000 stanovnika, dok je BiH u 2014. godini brojila 26 sudaca. Učinkovito pravosuđe zahtijeva funkcionalan sastav.

Dugoročno je potrebno izraditi plan ljudskih potencijala u pravosuđu, a kadar rasporidivati prema potrebama racionalizacije.

Tužiteljstva i sudovi su preopterećeni.

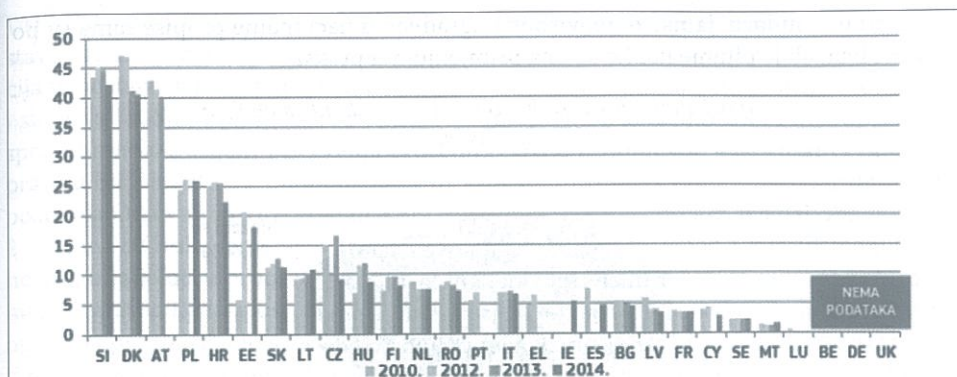

Slika 3. Rezultati ankete o učinkovitosti pravosuđa, 2017.

Niti jedan europski pravni sustav nije imun na sudske zaostatke, ali je broj neriješenih predmeta u BiH izrazito visok u poređenju s prosjekom Europske unije, dok je istodobno priljev predmeta sličan europskom prosjeku.

Tabela 1. Broj predmeta pred prvostupanjskim sudovima Bosne i Hercegovine u 2014. godini

Stanje predmeta tijekom 2014. godine	Novi predmeti	Riješeni predmeti	Neriješeni predmeti 31. prosinca
Građanski 0 (i trgovački) parnični 1° predmeti	158 046	180 773	298 704
Građanski (i trgovački) izvanparnični 1° predmeti	414 718	427 936	1 730 441
Kazneni 1° predmeti	55 019	56 268	20 526
Prekršajni 1° predmeti	119 292	119 129	136 153

Slika 4. Broj novih građanskih, ovršnih, kaznenih, upravnih i ostalih predmeta (prvi stupanj / na 100 stanovnika) Izvor: studija CEPEJ-a.

Kredibilitet i učinkovitost pravosuđa narušava se suđenjem koje traje nerazumno dugo, a istovremeno se stranke dovodi u stanje pravne neizvjesnosti.

Sudačka neovisnost

Suštinska sudačka neovisnost značila bi da su suci slobodni od eksternih utjecaja, da funkcioniraju neovisno od izvršne vlasti ali i od utjecaja samih stranaka a sude isključivo prema zakonima i svom pravnom znanju. Odstupanja od načela neovisnosti nisu moguća jer bi u protivnom, pravda ostala nezadovoljena. „Da bi se ustanovilo da li se neko tijelo može smatrati ‘nezavisnim’, mora se imati u vidu, između ostalog, način imenovanja njegovih članova i njihov mandat, u smislu postojanja garancija od vanjskih pritiskata, i u smislu pitanja da li to tijelo ostavlja dojam nezavisnosti.“⁵

Nositelje pravosudnih funkcija na svim razinama u BiH bira i postavlja Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće kao samostalan organ Bosne i Hercegovine sa svojstvom pravne osobe, u čijem radu uz suce, tužitelje i odvjetnike, sudjeluju i članovi koje bira Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH i Vijeća ministara BiH. Drugim riječima, ne može se govoriti o suštinskoj neovisnosti pravosuđa sve dok u tijelu koje o pravosuđu odlučuje i *sudi*, sudjeluje zakonodavna i izvršna vlast, zbog čega je opravdana samokritičnost 41,9% ispitanika koji se izriječno ne slažu sa anketnom konstatacijom kako je pravosuđe u BiH u teoriji i praksi nezavisno od izvršne vlasti. U sustavu u kojem nacionalna tijela mogu u svako vrijeme smjenjivati suce, institucionalna neovisnost postaje upitna.

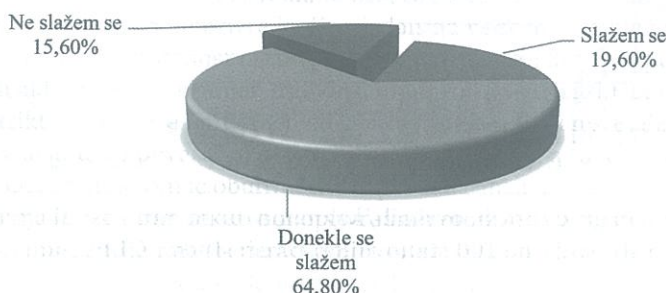
Kodeks sudačke etike⁶ razrađuje temeljne standarde etičkog ponašanja sudaca u Bosni i Hercegovini i, prema odredbama Kodeksa, neovisnost pravosuđa predstavlja preduvjet za vladavinu prava. Primjena etičkog načela neovisnosti uključuje postulante neovisnosti suca od zakonodavne i izvršne vlasti, javnosti, medija i drugih institucija društva, neovisnost od vlastitih kolega, promoviranje visokih standarda sudačkog ponašanja u cilju jačanja povjerenja javnosti u pravosuđe i odbijanje svakog pokušaja utje-

5) Vidi *Langborger protiv Švedske*, tužba broj: 11179/84 od 7.9.1984. godine, presuda Suda u plenarnom sastavu od 22.6.1989. godine, A. 155, str. 16.

6) „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 13/06 i 24/15.

caja na odluke sudaca. Jamstva neovisnosti ugrađena u nacionalne propise sama su po sebi dovoljna, ali je pitanje koliko se ona primjenjuju u praksi.

Uposlenici u pravosuđu ponašaju se u skladu s etičkim kodeksom.

Slika 5. Rezultati ankete o učinkovitosti pravosuđa, 2017.

Etički kodeks formalno postoji, ali njegova povreda nije razlog za pokretanje disciplinskog postupka pa sustav praćenja i nadzora zahtijeva poboljšanja. Mišljenje je autora kako neučinkovitost treba sankcionirati primjenom materijalne – imovinske i stegovne odgovornosti nositelja pravosudnih funkcija. Potrebno je stimulirati odlazak onih koji nisu sposobni zadovoljiti kriterije kvalitete i učinkovitosti kako bi se otvorio prostor za sposobnije kandidate. S druge strane, dobre rezultate, individualni entuzijazam i napor treba nagrađivati. Bilo bi dobro razmotriti mogućnost financiranja sudova prema učinku.

Uloga institucije Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine u zaštiti ljudskog prava na pravično suđenje

Od kvazimeđunarodnog tijela osnovanog Sporazumom o ljudskim pravima⁷ u obliku posebnog Povjerenstva za ljudska prava, predviđenog za osiguranje i implementaciju najvišeg standarda ljudskih prava, a koje se sastojalo od Ombudsmana za ljudska prava i Doma za ljudska prava, danas je opstala institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne. Prema Sporazumu o ljudskim pravima, Dom za ljudska prava i Ombudsman za ljudska prava će razmatrati slučajeve prema standardima ljudskih prava zajamčenih Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, a sukladno pravilima koja su sami donijeli i javno objavili.

Dom za ljudska prava je počeo sa radom 16. ožujka 1996. godine i radio je do 31. prosinca 2003. godine. Nakon okončanja rada Doma za ljudska prava, predmete je preuzeo Ustavni sud i to kroz svoje posebno Povjerenstvo za ljudska prava. Odluke Doma za ljudska prava su bile konačne i obvezujuće. Ono što je značajno istaknuti jeste da odluke Doma nije mogao preispitati ni Ustavni sud Bosne i Hercegovine niti je Dom preispitivao odluke Ustavnog suda.⁸ Ombudsman za ljudska prava funkcionira na osnovu

7) Aneks VI Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

8) Tadić, Mato: Ustavni sustav i ustroj pravosuđa u Bosni i Hercegovini, Službeni list Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2016., str. 25.

Ustava države i Zakona o Ombudsmanu za ljudska prava Bosne i Hercegovine.⁹ U stavu zaštite ljudskih prava, institucija Ombudsmana je nezavisna nacionalna institucija uspostavljena s ciljem promoviranja dobre uprave i vladavine prava, zaštite prava i sloboda fizičkih i pravnih osoba, koja su garantirana Ustavom BiH i međunarodnim sporazumima. S ciljem osiguranja praćenja, zaštite i promocije građanskih i političkih prava u BiH, institucija Ombudsmana je, kroz unutrašnju organizacijsku strukturu, uspostavila Odjel za zaštitu građanskih i političkih prava. U skladu sa člankom 4. stavak 2. Zakona o Ombudsmanu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Ombudsmani BiH se ne mogu miješati u proces odlučivanja sudova, ali mogu pokrenuti sudske postupke ili intervenirati u tijeku postupka koji se vodi kad god ustanove da je takva aktivnost neophodna pri obavljanju svojih dužnosti. Ombudsman za ljudska prava može proslijediti predmete o navodnim povredama ljudskih prava najvišim sudskim organima Bosne i Hercegovine koji su nadležni za pitanja ljudskih prava, u skladu s pravilima koja reguliraju ulaganje žalbe tim organima, kad god ustanovi da je to neophodno za efikasno provođenje svojih dužnosti.¹⁰

Prema službeno objavljenim podacima u Godišnjem izvješću o rezultatima aktivnosti institucije Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, u 2015. godini, Ombudsmani su zaprimili 603 žalbe na rad sudova.¹¹ Iz navedenog proizlazi da su sudovi jedna od odgovornih strana koja je od građana vrlo često označena kao potencijalni kršitelj ljudskih prava.

Žalbe građana odnosile su se na: neprimjereno dugo trajanje sudskih postupaka pred sudovima (193), nedjelotvorno provođenje sudskih odluka (96), rad sudaca zbog povreda odredaba procesnih zakona (35), povrede načela nepristranosti, nedonošenje sudskih odluka na način i u zakonom propisanim rokovima te neujednačenost sudske prakse. Prema odgovorima sudova, razlozi za prednje povrede su sažeto sljedeći: neodgovarajuća strukovna i kadrovska popunjenost, veliki broj naslijeđenih žalbi iz ranijeg razdoblja, ali i odsutnost određenoga broja nositelja pravosudnih funkcija po osnovi bolovanja u vrijeme zakazanih rasprava. Kada su u pitanju drugostupanjski sudovi, osim dužine trajanja postupka, problem predstavlja i izbjegavanje donošenja meritornih odluka kantonalnih sudova, kontinuirano vraćanje predmeta u rad prvostupanjskim sudovima i organima; općinskim i kantonalnim službama za stambena pitanja i imovinsko-pravne poslove. Drugostupanjski sudovi u većini slučajeva dostavljaju tipske odgovore kojima potvrđuju da rad povodom konkretne žalbe nije okončan, ali često ne daju informaciju kada bi se realno moglo očekivati donošenje odluke. Sudovi nisu u mogućnosti ispoštovati odredbe procesnih zakona, čak ni u smislu postupanja u predmetima hitne prirode, kakvi su radni sporovi. Ombudsmani Bosne i Hercegovine neprekidno ukazuju na potrebu preispitivanja postojećeg načina rješavanja *starih predmeta*. Imajući u vidu način evidentiranja, redovit priljev predmeta i njihovo okončanje, postoji opravdana bojazan da svi zaprimljeni predmeti protekom vremena ulaze u kategoriju *starih*, pa čak i predmeti hitne prirode. Time ne samo da je dovedeno u pitanje načelo iz Europske konvencije o pravičnom suđenju u razumnom roku, nego istodobno podrazumijeva uskraćivanje mogućnosti ostvarivanja svih drugih prava građana. Pra-

9) „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 19/02, 35/04, 32/06 i 38/06.

10) Članak 6. Zakona o Ombudsmanu za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

11) Godišnje izvješće o rezultatima aktivnosti institucije Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2015. godinu, Banja Luka, ožujak 2016. godine.

vovremeno donesene sudske odluke jesu preduvjet za ostvarivanje prava koja su bila predmetom rasprave, ali i neizvršenje sudskih odluka u neopravdano dugom roku čini povredu prava stranke na pravično suđenje u razumnom roku i pravo na pristup sudu zajamčeno člankom 6. Konvencije. Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine u Godišnjem izvješću za 2015. godinu ističu kako pred sudovima u Bosni i Hercegovini ima suprotnih situacija kada je u pitanju provođenje sudskih odluka.

Posebno treba izdvojiti žalbe koje se odnose na otežano izvršenje u sljedećim situacijama:

- nemogućnost izvršenja presuda kada je ovršenik općina, kanton ili entitet; ovrhu je moguće provesti samo sredstvima koja su predviđena za tu namjenu. Kako postoje stalne restrikcije u korištenju proračunskih sredstava, u proračunima se stalno smanjuju izdvajanja za ovu namjenu;
- žalbe građana koji su ostvarili pravo na isplatu novčanog potraživanja u sudskom postupku protiv Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, a način isplate obveza propisan je Zakonom o utvrđivanju i načinu izmirenja unutarnjih obveza Federacije Bosne i Hercegovine i Zakonom o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjeg duga Republike Srpske; građani su u svojim obraćanjima Ombudsmanima često izražavali nezadovoljstvo načinom plaćanja obveznicama, navodeći i nezadovoljstvo zbog rokova i drugih okolnosti;
- žalbe u kojima se navodi da građani ne mogu ostvariti svoja potraživanja zbog nelikvidnosti poduzeća u kojima su radili. Europski sud za ljudska prava odlučujući u predmetu Đurić i drugi protiv Bosne i Hercegovine,¹² zbog neprovođenja konačnih presuda po osnovi isplate materijalne i nematerijalne štete nastale u razdoblju ratnih djelovanja od 20. svibnja 1992. do 19. lipnja 1996. godine, utvrdio je da odgovorna država mora osigurati izvršenje domaćih presuda koje su predmetom razmatranja ove presude, i to u roku od tri mjeseca od dana kada konačnosti presude prema članku 44. stavak 2. Konvencije. Neizvršenjem sudskih odluka, osim povrede prava na djelotvoran pravni lijek, dolazi do istodobne grube povrede prava građana na imovinu zajamčenog Protokolom broj 1 uz Konvenciju.

Utjecaj preporuka Ombudsmana za ljudska prava na rad pravosuđa u BiH

Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine su sukladno zakonskim propisima nadležni za razmatranje predmeta koji se odnose na slabo funkcioniranje ili povrede ljudskih prava i sloboda počinjenih od bilo kojeg organa u državi, mogu postupati po prijemu žalbe ili po službenoj dužnosti, a nakon provedene istrage mogu *preporučiti* odgovarajuće pojedinačne i opće mjere i aktivno prate realizaciju donesenih preporuka. Ombudsmeni za ljudska prava imaju zakonsku obvezu izrade godišnjeg izvješća o rezultatima aktivnosti i tom prilikom upoznaju Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine, Narodnu skupštinu Republike Srpske, Parlament Federacije Bosne i Hercegovine i javnost o postupanjima poduzetim povi-

12) Tužbe broj: 79867/12, 79873/12, 80027/12, 80182/12, 80203/12 i 115/13, presuda od 16.12.2014. godine.

dom žalbi koje su im uputili građani tijekom godine. Ta su postupanja bitan pokazatelj za ocjenu stanja ljudskih prava i utvrđivanje mjera čijom bi se realizacijom ono trebalo unaprijediti. Na kraju obrade nekog slučaja, Ombudsmeni za ljudska prava, kao svoj konačni akt, daju preporuku tijelima vlasti radi otklanjanja uočenih kršenja vladavine prava i ljudskih prava. Ombudsmeni u Godišnjem izvješću prezentiraju sve izdate preporuke po povredi prava, realizaciju preporuka, kao i zaprimljene odgovore i sadržaj istih odgovora. Preporuke Ombudsmana nisu obvezujuće ali je procedura donošenja temeljita i prethodi joj detaljno ispitivanje predmeta, stoga bi se sudovi prilikom donošenja sudskih odluka, trebali rukovoditi preporukama Ombudsmana. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije predviđa da je sud dužan da razmotri preporuku koju je Ombudsman Bosne i Hercegovine već donio u predmetu povodom kojeg se vodi i sudski postupak, a koju stranka koristi kao dokaz u postupku.¹³ U 2015. godini institucija Ombudsmana za ljudska prava uputila je ukupno devetnaest (19) preporuka sudovima u Bosni i Hercegovini od kojih je čak šesnaest (16) preporuka realizirano, u dvije (2) preporuke je ostvarena suradnja, dok samo jedna (1) preporuka nije realizirana. Suradnja sudova u BiH sa institucijom Ombudsmana može se stoga ocijeniti pozitivnom. Iz navedenog proizlazi, da sudovi ispoštuju i uvažavaju preporuke Ombudsmana ali je velik broj zaprimljenih žalbi u instituciji Ombudsmana za ljudska prava pokazatelj slabog i neažurnog funkcioniranja pravosudnog sustava u Bosni i Hercegovini koji je prijeko potrebno unaprijediti.

Zaključak

Autori su ovim istraživačkim radom nastojali ukazati na percepciju stanja u pravosuđu Bosne i Hercegovine kroz prizmu nositelja pravosudnih funkcija. Istraživanje je pokazalo kako postoji nedovoljna definiranost odnosa između četiri različita pravosudna sustava zbog čega pristup pravdi, nažalost, često ovisi od toga u kojem entitetu se spor vodi. Propisi su neujednačeni u entitetima i Brčko Distriktu BiH, a dalje postoje disperzije kroz kantonalne i okružne akte. Preispitivanjem njihova utjecaja na pravično suđenje, autori zaključuju kako je nužno razmotriti napuštanje modela određivanja sudskih pristoba prema vrijednosti spora koji stranka sama, često i netočno, postavi. Pristup pravdi građanima je onemogućen i vladajućim stanjem neažurnosti nacionalnih sudova i dugotrajnim sudskim postupcima zbog čega su stranke prisiljene tražiti zaštitu svojih prava od institucije Ombudsmana za ljudska prava. Autori pozdravljaju činjenicu da su sudovi, prema posljednjim statističkim podacima, uvažili preporuke Ombudsmana ili pokazali interes za suradnju, ali izražavaju zabrinutost jer veliki broj građana nije upoznat sa mehanizmima zaštite prava na pravično suđenje zbog čega trenutna slika ne odražava stvarni obujam problema. Anketa je pokazala konstruktivan stav pravosudne elite prema potrebi sveobuhvatne reforme pravosuđa. Bez ozbiljne političke volje, mišljenja smo kako će se nastaviti trend sporih i nagomilanih postupaka i daljnji porast broja žalbi upućenih Ombudsmanima zbog kršenja pravičnog suđenja.

Kako povrede ovog relativno zaštićenog derogabilnog konvencijskog prava ne bi bile predmet postupka pred Sudom u Strasbourgu, neophodno je da svi aktivnije sudjelujemo u reformskim procesima.

¹³) Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 59/09 i 66/16.

Literatura

1. Council of Europe: *Izvod iz sudske prakse Europskog suda za ljudska prava – Knjiga I*, Grafičar promet, Sarajevo, 2001.
2. Degan, Vladimir – Đuro: *Međunarodno pravo - treće izdanje*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
3. Europski sud za ljudska prava, predmet Đurić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, tužbe broj: 79867/12, 79873/12, 80027/12, 80182/12, 80203/12 i 115/13, presuda od 16.12.2014. godine
4. Europski sud za ljudska prava, predmet *Langborger protiv Švedske*, tužba broj: 11179/84 od 7.9.1984. godine, presuda Suda u plenarnom sastavu od 22.6.1989. godine
5. Godišnje izvješće o rezultatima aktivnosti institucije Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2015. godinu, Banja Luka, ožujak 2016. godine
6. Gomien, Donna; Harris, David; Zwaak, Leo: *Law and practice of the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*, Council of Europe Publishing, 1996.
7. Kazazić, Vesna: *Međunarodni nadzor nad primjenom ljudskih prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, 2008.
8. Kazazić, Vesna: *Ostvarivanje i zaštita ljudskih prava u Bosni i Hercegovini kroz praksu prava Ombudsmana i Doma za ljudska prava*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 42, Split, 2005., str. 43.-53.
9. Kodeks sudačke etike, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 13/06 i 24/15
10. Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, dostupan na: http://www.bgs.ba/eknjige/images/stories/pdf/Opci_okvirni_sporazum_za_mir_u_Bosni_i_Hercegovini.pdf
11. Tadić, Mato: *Ustavni sustav i ustroj pravosuđa u Bosni i Hercegovini*, Službeni list Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2016.
12. Vehabović, Faris: *Odnos Ustava Bosne i Hercegovine i Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, ACIPS, Sarajevo, 2006.
13. Zakon o Ombudsmanu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 19/02, 35/04, 32/06 i 38/06
14. Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 59/09 i 66/16

THE IMPACT OF THE RIGHTEOUS COURT DECISIONS ON THE PROTECTION OF THE RIGHT TO A FAIR TRIAL

Summary

The protection of the right to a fair trial was formally proclaimed by the Constitution of Bosnia and Herzegovina, and through the Annex I of the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina, has become its integral part. However, legal protection cannot be form only on paper, but it is necessary to be acquired in practice, according to the maxim of *justice must not only be done, but it must also be seen to be done*.

Access to the courts, effective resolving of court cases and enforcement of judgments within a reasonable time are problems on which the Bosnian judicial system is not immune. Through critical review on the working system of national courts and the Ombudsman for Human Rights in Bosnia and Herzegovina, the authors sought to show that there is no effective legal system without the cooperation of all structures and bodies, and that the realization of justice is necessary to put before their own interests.

The paper is based on the analysis of the legal status, through analysing legislation, actions and attitudes of the judiciary, self-critically evaluated in the author's survey on the effectiveness of the judiciary in Bosnia and Herzegovina.

The results from the study show that the violation of the right to a fair trial is burning issue of the judiciary in Bosnia and Herzegovina, but the progress in recent years is seen through the cooperation of national courts and the Human Rights Ombudsman.

Key words: fair trial, access to court, judicial independence, The Institution of Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina.